

Realizacja modelu nauczania hybrydowego na przykładzie platformy b-learningowej dla studentów filologii germańskiej

Streszczenie

Śledząc współczesne tendencje w dydaktyce, w znacznej mierze zdominowane ekspansją konstruktywizmu, można zaobserwować stopniowe odchodzenie od propagowania kolejnych metod nauczania na rzecz rozwoju procesów uczenia się. Jedną z nowszych koncepcji wspierających proces samokształcenia jest model nauczania hybrydowego, łączącego tradycyjne zajęcia dydaktyczne z elementami e-learningu. Niniejszy artykuł przybliży problematykę związaną z nauczaniem zdalnym oraz prezentuje alternatywny model organizacji zajęć dydaktycznych w oparciu o narzędzia i materiały dostępne w Internecie.

1. Wstęp

W dobie kształtowania się społeczeństwa informacyjnego wszystkie uczelnie wyższe, podobnie jak pozostałe placówki oświatowe, stają przed istotnym wyzwaniem, jakim jest optymalne wykorzystanie nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie dydaktycznym. Już na etapie szkolnym współczesne programy nauczania zakładają stały kontakt uczniów z komputerem. Młodzież w coraz młodszym wieku korzysta z mobilnych urządzeń telekomunikacyjnych i szerokopasmowego dostępu do Internetu. Zasoby globalnej sieci stanowią dla nich naturalne źródło pozyskiwania informacji z różnych dziedzin. Podejmując studia osoby takie oczekują, iż proponowany im proces przyswajania wiedzy będzie odbywał się w oparciu o narzędzia i środki audiowizualne dostępne w Internecie.

Aby zapewnić poziom kształcenia adekwatny do tych oczekiwań, nieodzowne jest wdrażanie nowych modeli nauczania, uwzględniających różnorodne formy kształcenia na odległość. W obliczu powszechnej gloryfikacji e-learningu, z jaką mamy obecnie do czynienia w mediach, warto pokusić się o krytyczne spojrzenie na ten model jako metodę dostarczania wiedzy.

2. Dlaczego właściwie e-learning?

Postęp technologiczny nie tylko umożliwia, ale wręcz wymusza nową jakość kształcenia. Coraz większe znaczenie zyskuje umiejętność samokształcenia, stając się niezbędnym

elementem doskonalenia zawodowego. Wraz ze wzrostem roli wiedzy na rynku pracy, w dydaktyce pojawiły się nowe pojęcia, charakteryzujące zmianę paradygmatu nauczania: mowa tu o nauce permanentnej (*lifelong learning*) oraz uczeniu się w momencie zapotrzebowania na określoną wiedzę (*just-in-time learning*). Wypracowanie nowego paradygmatu w zakresie przekazywania wiedzy jest jednym z priorytetowych założeń polityki oświatowej Unii Europejskiej. W oficjalnych dokumentach Komisja Europejska uznaje za konieczne uwzględnienie zmian zachodzących w procesach kształcenia w społeczeństwie informacyjnym [2]. Poparcie polityków UE dla rozwoju nowych technologii znajduje wyraz we wsparciu finansowym wielu projektów badawczych, których celem jest propagowanie modelu zdalnego nauczania i innych metod dydaktycznych wykorzystujących nowe technologie, określanych terminem *e-learning*.

Termin e-learning stał się obecnie bardzo modnym pojęciem i jest używany w wielu, niejednokrotnie skrajnie odmiennych znaczeniach. Jednym z nich jest nauczanie z wykorzystaniem mediów elektronicznych, którego początki sięgają lat 80-tych ubiegłego wieku, kiedy to pojawiły się pierwsze testy i quizy generowane na ekranie komputera w trybie tekstowym. Gwałtowny rozwój multimediów w latach 90-tych ubiegłego wieku spowodował, że powszechnie dostępne środki audiowizualne stały się dla wielu nauczycieli nieodłącznym elementem ich działań dydaktycznych.

Era multimediów w pewnym sensie trwa nadal, jednakże wraz z dynamicznym rozwojem technologii komputerowej pod koniec ubiegłego wieku nauczanie z wykorzystaniem multimediów zyskało nowy wymiar – powszechny i szybki dostęp do Internetu umożliwił zdalne przekazywanie wiedzy, niezależnie od czasu i miejsca. Ta forma prowadzenia zajęć dydaktycznych jest obecnie szeroko propagowana, wspierana przez gremia polityczne i ekonomiczne, dla których tak rozumiany e-learning stanowi gotową receptę na obniżenie kosztów nauczania oraz zapewnienie jednolitych systemów ewaluacji.

3. Jakość kształcenia na odległość

W tej sytuacji warto zadać sobie pytanie: Czy wysoka atrakcyjność e-learningu pod względem ekonomicznym idzie w parze z efektywnością nauczania? Pozytywna bądź negatywna odpowiedź na tak postawione pytanie uzależniona będzie niewątpliwie w dużej mierze od metod naucza-

* Korespondencja: ul. Grabowa 2, 85-601 Bydgoszcz/Polska, jasiński@ukw.edu.pl

nia, które zastosuje osoba prowadząca zajęcia dydaktyczne z wykorzystaniem zasobów Internetu.

Obserwując współczesne tendencje w dydaktyce można zauważyć, iż znajdujemy się obecnie w okresie przejściowym: **od metod instrukcyjnych**, czyli w istocie bezpośredniej kontynuacji nauczania encyklopedycznego ze wspomaganiami różnorodnych multimediów, **do nauczania otwartego**, całkowicie autonomicznej formy przyswajania (nie przekazywania!) wiedzy z wykorzystaniem zasobów dostępnych w Internecie, zasadniczo bez fizycznego kontaktu z osobą prowadzącą zajęcia. Ten wciąż jeszcze nowy paradygmat w dydaktyce oparty jest na konstruktywistycznym modelu uczenia się (!), którego główne założenia można w dużym skrócie ująć następująco:

- Uczenie się to proces aktywnego konstruowania wiedzy, która zawsze musi być powiązana z wiedzą już istniejącą.
- Ludzie konstruują swoją wiedzę i rozumienie świata poprzez doświadczenie i refleksję nad nim.
- To student sprawuje kontrolę nad własnym uczeniem się oraz konstruowaniem wiedzy – nie można nikogo nauczyć czegokolwiek wbrew jego woli.

O ile nieadekwatność i niska efektywność metod instrukcyjnych wydaje się być w tym kontekście oczywista, to jednak przy wszechobecnej krytyce tradycyjnych metod nauczania często nie dostrzega się pozytywnych elementów tego modelu.

Bardzo istotną, jeśli nie najważniejszą zaletą tradycyjnego nauczania jest niewątpliwie rola nauczyciela. Jego fizyczna obecność w sali wykładowej jest nie do przecenienia, gdyż umożliwia nawiązanie bezpośredniej relacji ze studentami. Doświadczony wykładowca potrafi stworzyć podczas zajęć swoistą atmosferę pracy, motywującą do kreatywnego myślenia. Ponadto, tradycyjny model nauczania umożliwia stosowanie elementów zaskoczenia oraz wprowadzanie pewnych form współzawodnictwa, co ma niewątpliwie istotny wpływ na stopień zapamiętywania przekazywanych treści.

Wymienione wyżej kwestie wydają się być piętą Achillesową propagowanej w ostatnich latach formy e-learningu, zakładającej, że podstawowym kanałem dystrybucji wiedzy są media elektroniczne. Nauka w takiej formie z definicji wyklucza lub ogranicza do minimum bezpośredni kontakt z nauczycielem, a często również ogranicza interakcje społeczne między poszczególnymi studentami. Łatwość zerwania kontaktu z nauczycielem pociąga za sobą zmniejszenie zobowiązań, a niewłaściwe nastawienie do systemu może u wielu studiujących skutkować całkowitym brakiem kontroli postępów.

Bez wątplenia e-learning może stanowić wydajny nośnik treści nauczania, zwłaszcza w środowisku pozaakademickim, w ramach różnego rodzaju platform szkoleniowych dla przedsiębiorstw i korporacji, którym zależy na obniżeniu kosztów doskonalenia zawodowego pracowników. W zastosowaniach komercyjnych można liczyć na wyższy stopień motywacji grupy docelowej, bardziej zdeterminowanej do intensywnego wysiłku edukacyjnego. Natomiast doświadczenia w praktyce uniwersyteckiej [5], [3] wykazały, iż całkowite odejście od tradycyjnych metod nauczania na rzecz

kształcenia na odległość w wielu przypadkach nie spełniło oczekiwań dotyczących jakości kształcenia.

4. Nauczanie hybrydowe, czyli powrót do źródeł

Kluczowa rola nauczyciela oraz kontaktów interpersonalnych w procesie nauczania znajduje swój wyraz w mieszanej metodzie kształcenia (*blended method*), łączącej tradycyjny sposób przekazywania wiedzy ze zdalnym nauczaniem, a raczej "nadzorowanym samokształceniem" z wykorzystaniem Internetu. Ten model nauczania określane jest obecnie terminem **blended learning** (*b-learning*), który stanowi swego rodzaju 'marketingową' nazwę formy kształcenia znanej już dużo wcześniej jako nauczanie hybrydowe (podobną motywację posiada termin *m-learning*, wyróżniający formę nauczania z wykorzystaniem mobilnych urządzeń telekomunikacyjnych). Przeprowadzone badania [1] potwierdziły wyższą efektywność nauczania hybrydowego od nauczania prowadzonego tradycyjnymi metodami, jak również od nauczania zdalnego.

Koncepcja nauczania hybrydowego opiera się na wykorzystaniu witryny internetowej jedynie jako czynnika wspierającego proces dydaktyczny, bez rezygnacji z regularnych spotkań z prowadzącym zajęcia. Platforma b-learningowa umożliwia jednak również zdobywanie wiedzy w trybie asynchronicznym [4], czyli niezależnie od czasu i miejsca – to połączenie metod dydaktycznych stanowi właśnie atut b-learningu. W dalszej części artykułu przedstawiony zostanie sposób wykorzystania platformy b-learningowej w ramach zajęć dla studentów germanistyki.

5. Platforma b-learningowa dla studentów filologii germańskiej

Media elektroniczne zawsze były chętnie wykorzystywane do celów dydaktycznych przez lingwistów i nauczycieli języków obcych. Zastosowanie multimediów jako środka dydaktycznego ma szczególne znaczenie w glottodydaktyce, ponieważ tutaj zadaniem nauczyciela jest nie tylko przekazanie pewnych treści, jak ma to miejsce na zajęciach z ekonomii czy filozofii, lecz musi on również niejako jednocześnie nauczać niosącego te treści kodu, czyli samego języka, w którym odbywają się zajęcia. Ta sytuacja wymaga od niego dodatkowej inwencji, aby przedstawiając treści programowe w języku obcym nie demotywować studentów, lecz dostarczyć im efektywne narzędzia do dalszej indywidualnej nauki.

Próbą realizacji przedstawionego wyżej modelu nauczania hybrydowego jest platforma b-learningowa dostępna pod adresem <http://www.jasinski.ukw.edu.pl>, hostowana na serwerze Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Grupą docelową tego serwisu są studenci germanistyki uczestniczący w zajęciach z gramatyki opisowej, ćwiczeniach gramatyczno-leksykalnych oraz ćwiczeniach tłumaczeniowych w ramach zajęć z translatoryki. Ten autorski projekt, wykonany w technologii PHP+MySQL, pomyślnie przeszedł fazę testową i stanowi obecnie integralną część zajęć dydaktycznych. Studenci korzystają z serwisu

najczęściej bezpośrednio przed lub po zajęciach, bądź też w weekendy, aby powtórzyć omówione partie materiału i przygotować się do kolejnych zajęć. Liczne odnośniki do zewnętrznych źródeł mają za zadanie zachęcić uczestników zajęć do dalszej samodzielnej nauki, poprzez samodzielną aktywność w sieci.

Istotne znaczenie z metodycznego punktu widzenia ma fakt, iż zawartość serwisu dla uczestników zajęć prezentowana jest wyłącznie w języku niemieckim (ogólnodostępna część witryny opracowana została również w języku polskim i angielskim). Platforma w języku obcym może stanowić dla studentów germanistyki swoisty 'mikrokosmos', pozwalający na kontynuowanie obcowania z językiem niemieckim również poza sytuacją znaną z sali wykładowej.

5.1. Struktura strony ćwiczeniowej

Jednolita, starannie przemyślana koncepcja estetyczna stron ćwiczeniowych ma na celu zapewnienie maksymalnej prostoty obsługi. Ograniczenie liczby dostępnych narzędzi (np. brak forum dyskusyjnego, wiki itp.) były świadomą decyzją autora, w myśl zasady, iż przeładowanie możliwościami technologicznymi raczej przeszkadza, niż pomaga skoncentrować się na nauce. Struktura stron jest identyczna dla każdej grupy ćwiczeniowej, poszczególne rodzaje zajęć różnią się jedynie doбором kolorystyki i elementów graficznych. Nawigacja, w dużej mierze intuicyjna, sprowadza się do korzystania z głównego menu i dwóch sekcji: ÜBUNGSBETRIEB oraz NEWS.

Sekcja ÜBUNGSBETRIEB zawiera obecnie następujące pozycje:

STAMMDATEN – na tej stronie zamieszczone są formalne dane dotyczące rodzaju, miejsca i czasu odbywania się zajęć, a także lista lektur obowiązkowych i uzupełniających (bibliografia zawiera również pozycje dostępne wyłącznie online).

ZIELSETZUNG – krótki opis tematyki zajęć, zgodnie z preferencjami zawartymi w programie nauczania.

ANFORDERUNGEN – istotna część strony ćwiczeniowej, zawierająca szczegółowy opis wymagań warunkujących uzyskanie zaliczenia z danego przedmiotu. Określona jest tutaj w sposób jednoznaczny forma, w jakiej będą się odbywały zajęcia (faza cotygodniowych ćwiczeń w grupie + faza online), jak również sposób ewaluacji poziomu opanowania materiału (kolokwium/egzamin w formie ustnej/pisemnej/online).

ÜBUNGSBLÄTTER – ta podstrona zawiera tabele z materiałami dydaktycznymi do pobrania, jak również odnośniki do interaktywnych ćwiczeń w trybie online.

Sekcja NEWS zawiera na bieżąco aktualizowane informacje organizacyjne. Ten element serwisu przeznaczony jest do komunikacji ze studentami poza zajęciami na uczelni oraz reagowania na problemy powstałe w trakcie zajęć: zamieszczane są tu opatrzone datą ogłoszenia, zapowiedzi zmian w planowanym przebiegu ćwiczeń, wykazy przydzielonych zadań i referatów, wyniki kolokwium i egzaminów itp. Taka

forma wirtualnej "tablicy ogłoszeń" znacznie przyczynia się do odciążenia skrzynki mailowej prowadzącego zajęcia.

5.2. Materiały dydaktyczne

Na podstronie wyświetlanej po wybraniu punktu menu ÜBUNGSBLÄTTER w sekcji ÜBUNGSBETRIEB udostępniane są materiały umożliwiające przygotowanie się do kolejnych zajęć, bądź powtórzenie omówionej części materiału. Są to pliki tekstowe (w formacie *.pdf) oraz pliki audio (w formacie *.mp3). Ponadto istnieje możliwość zamieszczania na stronie ćwiczeniowej materiałów samodzielnie opracowanych przez studentów w ramach realizowanych projektów. Możliwość upublicznienia prac wykonanych w ramach zajęć stała się dla studentów dodatkową motywacją do szczególnie starannego opracowywania prac zaliczeniowych. Sukcesywne udostępnianie na stronie plików z ćwiczeniami niejako wymusza systematyczność, co pozytywnie wpływa na efektywność nauki.

W trakcie fazy testowej okazało się, że studenci bardzo sobie cenią wysoki stopień strukturalizacji zajęć prowadzonych w oparciu o funkcje administracyjne strony ćwiczeniowej. Precyzyjnie określone reguły (współ)pracy, przez cały semestr dostępne na stronie, ułatwiają oszacowanie wymaganego nakładu pracy i sprawiają, że studenci nie czują się zagubieni i mogą przewidywać skutki swoich działań.

Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszą się interaktywne ćwiczenia w formie testów online, dzięki którym studenci mogą samodzielnie dokonywać ewaluacji własnych postępów w nauce. Ten sposób sprawdzania wiedzy może być również pomocny w ocenianiu wiedzy uczestników zajęć w ramach zaliczeń końcowych. Obiektywizacja oceniania, jaką zapewnia przeprowadzenie testu online, bardzo skutecznie eliminuje jakiegokolwiek naciski ze strony studentów pragnących bez wysiłku otrzymać wyższą ocenę.

6. Podsumowanie

Nauczanie hybrydowe z wykorzystaniem wydajnej platformy b-learningowej stanowi znakomitą alternatywę wobec różnych form nauczania zdalnego. Jest atrakcyjne nie tylko merytorycznie, ale i pod względem stosowanych materiałów edukacyjnych, przez co zaspokaja potrzebę uczenia się w nowoczesnym środowisku. Wysoki stopień strukturalizacji platformy znacznie ułatwia administrowanie zajęciami, a także systematyzuje sposób przygotowywania się do nich – i to zarówno ze strony prowadzącego jak i uczestników.

W podsumowaniu nie może zabraknąć wyszczególnienia wad omawianego modelu nauczania. Z punktu widzenia uczestników zajęć trudno doszukać się rzeczywistych wad systemu, poza ewentualnymi problemami z dostępem do Internetu. Natomiast z punktu widzenia osoby prowadzącej należą do nich m.in.:

- Duży nakład pracy i czasu podczas opracowywania treści witryny oraz dodatkowa praca związana z przyswojeniem sobie nowych umiejętności w tworzeniu materiałów dydaktycznych
- Konieczność dyspozycyjności i stałego monitorowania systemu, stała współpraca z administratorem sieci

- Problemy z kontrolowaniem praw własności i praw autorskich
- Problemy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa danych
- Ograniczenia wynikające z niewystarczających możliwości lub/i braku infrastruktury technologicznej

Dla kontrastu warto na koniec wymienić kilka istotnych zalet nauczania w oparciu o platformę b-learningową:

- Usystematyzowanie procesu kształcenia oraz obiektywizacja oceniania
- Dobra skalowalność i łatwość modyfikacji materiałów dydaktycznych
- Poprawa jakości nauczania: zajęcia "widoczne" są dla wielu słuchaczy i instytucji, następuje wymiana doświadczeń, rodzi się konkurencja
- Motywacja do podnoszenia kwalifikacji zawodowych

Literatura

- [1] P. Dean. Effectiveness of combined delivery modalities for distance learning and resident learning. *Quarterly Review of Distance Education*, 2(3), 2001.
- [2] Komisja Europejska. *Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2002.
- [3] Teresa Hejnicka-Bezwinska. *O zmianach w edukacji. Konteksty, zagrożenia i możliwości*. Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz, 2002.
- [4] Stanisław Juszczak. *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*. Wydaw. Adam Marszałek, Toruń, 2002.
- [5] Małgorzata Pańkowska and Maria Smolarek. Koncepcja wykorzystania zdalnego nauczania w kształceniu studentów w dziedzinie biznesu elektronicznego – projekt eurom@ster. In Marcin Dąbrowski and Maria Zajęc, editors, *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, pages 134–140. ISBN: 83-917004-5-3, Warszawa, 2005.

Dane źródłowe:

Niniejszy artykuł jest rozszerzoną wersją referatu wygłoszonego na I Ogólnokrajowej Konferencji Naukowej *Glottodydaktyczne implikacje we współczesnych badaniach germanistycznych*, zorganizowanej przez Zakład Filologii Germańskiej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku w dniach 25–26 kwietnia 2006 r.

Dane bibliograficzne:

Arkadiusz Jasiński: *Realizacja modelu nauczania hybrydowego na przykładzie platformy b-learningowej dla studentów filologii germańskiej*, w: Bekasiński, Jan; Szeluga, Adam (red.) *Glottodydaktyczne implikacje we współczesnych badaniach germanistycznych*, Wydawnictwo PWSZ we Włocławku, Włocławek 2006, strony 211–221.